

این طور بیان کرد که با اعتماد به نفس بیشتری می توان با روسیه وارد همکاریهایی در زمینه های مختلف شد، بویژه اینکه اندیشه های آسیایی - اروپایی بیشتر از اندیشه های غربی - اروپای خالص در روسیه طرفدار دارد.

فریده شایگان\*

### «تحریمهای اقتصادی شورای امنیت و حقوق بشر»

در تاریخ ۱۳۷۷/۱۲/۱۷

شورای امنیت قبل از ۱۹۹۰ فقط در مورد رودزیا و آفریقای جنوبی متوسل به تحریمها شد. پس از آن مکرراً اقدام به وضع تحریمهای اقتصادی یا تسلیحاتی، و یا هر دو بر علیه عراق، لیبی، یوگسلاوی، لیبیا، رواندا، سودان، سومالی و غیره نموده است. بحث در مورد آثار زیانبار و ویرانگر تحریمهای اقتصادی شورای امنیت بر مردم بیگناه و بویژه بر آسیب پذیرترین گروههای جمعیت کشورهای تحت تحریم اقتصادی شورا، و همچنین در خصوص آثار سوء آنها بر کشورهای ثالث در دهه اخیر، بویژه در رابطه با عراق اوج گرفته است. مطالعات و تحقیقات انجام شده توسط مجامع مختلف در درون نظام ملل متحد و خارج از آن، حاکی از آن است که در بسیاری از موارد، مرگ و میر مردم بیگناه و بویژه کودکان زیر پنج سال به چند هزار نفر در هر ماه می رسد. به علاوه سوء تغذیه و عدم ارائه خدمات بهداشتی، کمبود دارو و سایر نیازهای پزشکی و غذا، نبود تجهیزات و لوازم تصفیه آب و در نتیجه شیوع امراض مسری، تورم و بیکاری فزاینده و فقر غیر قابل تحمل از نتایج تحریمهای اقتصادی شورای امنیت بوده است. این در حالی است که در بسیاری از موارد، تحریمهای اقتصادی نه تنها موفق به وصول به هدف خود که همانا تعدیل رفتار رهبران سیاسی دولتهای موضوع تحریم است، نشده اند، بلکه همان طور که پطرس غالی دبیر کل سابق سازمان ملل متحد اشاره کرده است، اقدامات غیرنظامی متخذة توسط شورای امنیت، زیانهای عمده برای کسانی

داشته است که از قبل، قربانی ساختار غیر عادلانه سیاسی و اجتماعی بوده‌اند. در برابر مصائب و رنج طاقت‌فرسای ناشی از تحریمهای اقتصادی شورای امنیت، این سؤال مطرح می‌شود که آیا شورا به صرف احراز وجود «تهدید بر علیه صلح، نقض صلح و...» بر اساس فصل هفتم منشور، بدون آنکه به آثار قابل پیش‌بینی و خسارات جانی یا ناخواسته تحریمها بر مردم کشور موردنظر توجه کند، مجاز است که به هر اقدامی به موجب مواد ۴۱ و ۴۲ منشور مبادرت نماید، یا ملزم به رعایت محدودیتهایی است؟

سخنران در بخش اول اظهارات خود، محدودیتهای شورای امنیت در اقدام به موجب فصل هفتم منشور را بررسی نمود و نتیجه گرفت که شورا ولو هنگامی که در چارچوب فصل هفتم منشور اقدام می‌کند، ملزم است در اجرای وظایف خود بر طبق اصول و اهداف منشور عمل نماید (ماده (۲) ۲۴ منشور). وی اظهار داشت پیشبرد و تشویق احترام به حقوق بشر و علائق بشردوستانه از اهداف منشور است که شورای امنیت به هنگام اتخاذ هرگونه اقدامی باید احترام به آنها را در نظر داشته باشد. اما از آنجا که حقوق بشر و حقوق بشردوستانه، مفاهیمی کلی، پویا و در تکامل‌اند، در تفسیر و اجرای اهداف و اصول منشور در این زمینه، باید توسعه و تحول حقوق بین‌الملل از ۱۹۴۵ تاکنون در نظر گرفته شود. آثار تحریمهای اقتصادی وضع شده بر علیه اغلب کشورهای مورد تحریم، نشان می‌دهد که اقدامات شورای امنیت، ناقض بسیاری از مقررات حقوق بشر و حقوق بشردوستانه بوده است. از جمله: ماده ۲۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر، ماده ۵۴ پروتکل شماره ۱ الحاقی ۱۹۷۷ به کنوانسیونهای ژنو ۱۹۴۹، ماده (۵) ۶۰ کنوانسیون حقوق معاهدات، ماده ۴ میثاق حقوق مدنی و سیاسی و غیره. این در حالی است که شورا در دهه اخیر بارها نقض فاحش حقوق بشر و حقوق بشردوستانه را «تهدید بر صلح» و علاوه بر آن جنایت بین‌المللی تلقی کرده است، و مرتکبین این‌گونه اعمال را مستوجب مجازات شناخته است (مورد یوگسلاوی و رواندا). به عبارت دیگر، شورای امنیت، مفاهیم حقوق بشر و حقوق بشردوستانه را از قواعد بنیادین نظم حقوقی بین‌المللی به‌شمار آورده است. بنابراین، خود به‌عنوان نگهبان و پاسدار نظم عمومی جهان و حقوق بنیادین جامعه بین‌المللی، نمی‌تواند آنرا حقوق را نادیده بگیرد.

در بخش دوم سخنرانی، معیارهای حقوق بین‌الملل برای ارزیابی مشروعیت تحریمهای اقتصادی شورای امنیت، تضمین احترام به حقوق بشر و حقوق بشردوستانه مورد بررسی قرار گرفت. تحریمهای اقتصادی شورای امنیت، ممکن است بر حسب وضعیت اقتصادی کشور موضوع تحریم و کمیّت و کیفیّت تحریمهای اعمالی، آثار بسیار مخرب و مرگباری داشته باشد. در این صورت، تحریمهای اقتصادی مصداق بارز استفاده از زور بوده، و همانطور که مایکل رایزمن و داگلاس استویک اظهار داشته‌اند، باید مبتنی بر مبانی حقوقی مجاز، یعنی همان معیارهای لازم‌الرعایه در مخاصمات مسلحانه (اصول «ضرورت»، «تناسب» و «تفکیک» میان رزمندگان و غیر رزمندگان، و در این مورد تفکیک میان رهبران سیاسی و نظامی با مردم بیگناه) باشد. حال آنکه، تحریمهای اقتصادی اعمال شده از سوی شورا، در بسیاری از موارد، برای وصول به هدف خود نه تنها ضروری و مناسب نبوده‌اند، بلکه به نحو غیر قابل قبولی آسیب‌پذیرترین اقشار مردم، یعنی همان کسانی را که به هیچ وجه هدف اقدام شورا نبوده‌اند، مجبور به تحمل شرایط طاقت‌فرسا کرده است (نقض اصل تفکیک).

بدین ترتیب، می‌توان نتیجه گرفت که تحریمهای اقتصادی، همواره و در هر شرایطی، وسیله‌ای مؤثر، و در مقایسه با اقدامات نظامی، حربه‌ای ملایمتر محسوب نمی‌شوند، و شورا باید با توجه به اوضاع و احوال هر مورد خاص، اقدام مناسب و مؤثر برای وصول به هدف خود را اتخاذ نماید و از تحمیل رنج غیر ضروری بر دیگران، اعم از مردم بیگناه کشور مورد تحریم و دول ثالث بپرهیزد. به عبارت دیگر، شورا باید با بررسی آثار و صدمات ناخواسته جانبی اقدامات احتمالی، آن اقدام و روشی را برگزیند که حداقل آثار و صدمات ناخواسته را دارد. اما مسلماً شورای امنیت به‌عنوان حافظ صلح و امنیت بین‌المللی تا آنجا ملزم به رعایت معیارهای ضرورت و تناسب نخواهد بود که اقدامش را فاقد تأثیر و کارایی سازد.

